

Jávorka S.: Kisebb megjegyzések és újabb adatok.

II. közlemény.¹

10. A *Sedum pallidum* M. B. hazai előfordulása. Kerner a Vegetationsverhältnisse des mittl. u. östl. Ungarns című művében [Österr. Bot. Zeitschr. XX. (1870) 21. old.] a Mátra-hegységéből, a Parád melletti Disznókőről a *Sedum pallidum* M. B.-t [Fl. taur. cauc. I. (1808) 353. old. és III. (1819) 314. old.] közli és azóta ez az adat irodalmunkban megjegyzés nélkül maradt. A *S. pallidum*-nak a 6 tagú virágokkal bíró *S. glaucum* W. & K.-al szemben az eredeti diagnózis szerint 5 tagú virágai és azonkívül Boissier szerint és az ő nyomán Halácsy, Velenovsky szerint, akik ezt a növényt munkáikban mint önálló fajt közlik, kisebb és gyorsabban kihagyott szirmai vannak. Ugyancsak Kerner idézett helyen a *S. pallidum*-hoz szinonim-nak vonja a *Sedum matrense* Kit.-t is. (Addit. (1863) 166. old.)

Újabban azonban Hamet a kaukázusi *Sedum*-okról írott cikkében (Trudi Tifliszkago botaniceszkago szada VIII. (1908) 30. old.) nagyobb herbáriumi anyag alapján kimutatja, hogy a *S. pallidum* faji önállósága fenn nem tartható, mivel a *S. pallidum*-nak a Marschall von Bieberstein locus klasszikusán is a *S. glaucum*-mal vegyesen nőnek egymás mellett 6 és 5 tagú, sőt 7—8 tagú virágokkal bíró egyedei és igen gyakran ugyanazon az egyeden is találhatók 6 és 5 tagú virágok. Bizonyára ilyen a viszony a Boissier, Halácsy és Velenovsky közölte előázsiai és balkáni *Sedum glaucum* és *pallidum* között is és az említett egyéb vélt különbségek bizonyára szintén nem bizonyulnak valóknak, maga Boissier is megjegyzi, hogy „fiores subminores, petala abruptius cuspidata, carpella basi angustiora videntur”. Ugyanezt mondhatom a magyarországi és jelen esetben a Kerner-től közölt hevesmegyei, továbbá a borsodmegyei termőhelyekről eredő *S. pallidum*-ról, illetve *S. glaucum*-ról, mivel az innen látott példányoknak (Vrabélyi, Budai gyűjtése) túlnyomó részt 6 tagú virágaik vannak és csak itt-ott akad köztük 5 vagy 7—8 tagú virágokkal bíró példány. A Kernertől szinonimként említett *S. matrense* virága pedig nemcsak hogy nem 5 tagú, mint Kerner gyanítja, hanem Kitaibel herbáriumi példányának (XIII. csomag 325. szám) virágai 6, sőt nagyobb részben 7 tagúak. A Kernertől gyűjtött 5 tagú virágokkal bíró *Sedum* is tehát a *Sedum glaucum*-nak egy esetleges alakja lehetett s így a faj gyanánt közölt *Sedum pallidum* legáltalább mint faj, a honi flórából törleendő, legfeljebb mint a *glaucum*-nak esetleges formája tartható fenn.

A *Sedum matrense*-nek a Kitaibel herbáriumában levő eredeti példánya Kitaibel diagnózisa szerint is (. . . caulis, rami.

¹ Az első közleményt l. Bot. Közl. XIII. 1914. évf. 24. oldalán.

folia, calyces et germina pubescunt pilis brevibus patentibus densiusculis . . .“) teljesen azonos a *Sedum glaucum*nak ama gyakori alakjával, melyet Feichtinger a Math. Term. Közlemények IX. (1871) 113. oldalán *S. glanduloso-pubescens*nek nevezett el és amely a tipikus *S. glaucum*tól, melynek csupán virágzata mirigyszőrös, abban különbözik, hogy az egész szára és gyakran még az alsó levelei is rövid mirigyszőrösök. A *S. matrense* tehát a *S. glaucum* var. *glanduloso-pubescens* (Feicht.) Simk.-nek [Erd. ed fl. (1886.) 236. old.] régebbi neve, sajnos azonban, a brüsszeli nomenclaturai szabályok értelmében prioritását elveszíti. Ehhez a *S. glaucum* var. *glanduloso-pubescens*hez a *S. matrensen* és a Simonkai munkájában említettekén kívül szinonimnak vonhatjuk még a *S. glaucum* β . *glandulosum* Grecescu-t [Consp. (1898.) 155. old.] és a *S. hispanicum* f. *glandulosum* K. Maly-t is. [Verh. zool.—bot. Ges. Wien (1904.) 200. old.] A *S. glaucum* β . *criocarpum* (S. & Sm.) Boiss. szintén a var. *glanduloso-pubescens*hez közeledő alak, de amannak csupán virágzata és terméskei mirigy-pelyhesek.

11. A *Sedum altissimum* Poir. nem terem hazánkban. Neilreich a Vegetationsverh. v. Croatien (1868) 163. oldalán a magyar-horvát flóra tagjával veszi fel a *Sedum altissimum* Poir.-t. Ezt az adatát elsősorban Kitaibel feljegyzéseinek (Reliquiae Kitaibelianae 103. old.; Kit. Addit. 167. old.; Kit. Diar. 10—11. füzet) *Sempervivum sediforme* Jacq.-jára alapítja, melyet Kitaibel a Korenicai Plješevica-hegyvonulat Vilena draga völgyében, a Diarium szerint pedig Samar mellett és a Pločahegyen gyűjtött. A *Sempervivum sediforme* Jacq. pedig tudvalevőleg a *Sedum altissimum* Poir. szinonimja. Kitaibel herbáriumában a Plješevicáról való és *Sempervivum sediforme* névvel jelölt növény (XIV. csomag 118. szám „Ad Korenicam in rupestribus calcareis“ jelzéssel és XLVII. csomag 263. szám „E Croatia“ jelzéssel) azonban valójában nem más, mint a hozzá különben hasonló *Sedum ochroleucum* Chaix, amely Horvátország számos pontjáról és a korenicai Plješevicáról is ismeretes, miért is Kitaibelnek és az ő nyomában Schlosser és Vukotinovičnak meg Neilreichnak eme különben is valószínűtlen adata *Sedum ochroleucum* Chaix-ra javítandó. Schlosser és Vukotinovič Syllabusa (132. oldal) és Flora croaticája (144. oldal) a *S. altissimum*ot, utóbbi helyen *S. elegans* néven a Kitaibeltől felsorolt adatokon kívül még a tenger mellékről is közli, de igen valószínű, hogy a két szerző számos megbízhatatlan adatának példájára ez az említett adat is megbízhatatlan marad. A *Sedum altissimum*ot a hazai flórából tehát bízárt törölhetjük.

12. A *Sedum Hillebrandii* Fenzl-t [Verhandl. zool. — bot. Ges. Wien VI. (1856) 449. old.] Alföldünk homokjának egyik jellemző növényének ismerjük. A *Sedum acre*-vel szemben ismertetőjelei: a száránál vastagabb, szívósabb barna rhizomája, a

szürkezőld, hosszúkás vagy keskeny háromszög alakú hengeres levele, mely korán elszáradva, a szárról nem hull le, hanem barnásfehér pikkelyek módjára borítja azt. Virágai aránylag kisebbek, mint a *S. acre* virágai. Eddig ismert és látott termőhelyei: Tolna megye: Keés (locus classicus). Csepelsziget, Budapest környékén a ferencvárosi új liget (Simonkai herb.), Káposztásmegyér (Simonkai, herb.), szentendrei sziget (Simonkai, herb.), Esztergom (Feichtinger, Esztergom fl. 295. old.), Kecskemét (Hollós, Kecskemét multja és jelene (1896) 133. old.), Debrecen [Rapaics, Természetrajzi füzetek XXXVII. (1013) 14. old. sep.], Beregszász: Nagyhegy [Margittai, Magy. Bot. Lap. (1913) 128. old.], Temesvár [Tökés, Temesvár ed. növ. (1905) 26. old.] Deliblati homokpuszta. Szerbia a Duna közelében [Pančič Fl. srbije (1874) 314. oldal].

A *S. Hillebrandii* diagnózisának azonban teljesen megfelel a *S. Sartorianum* Boiss. diagnózisa, illetőleg növénye is. Boissier ezt a fajt a Diagn. pl. nov. Ser. II. 2. (1856) 62. oldalán írta le és bár Flora orientalisának II. 784. oldalán a *S. acre* alakjának veszi, mégis a *S. Sartorianum* faji önállósága Boissier későbbi megváltozott véleményével szemben is minden kétségen felül áll és vele teljesen azonosnak kell tekintenünk az eddig csak Alföldünkről és északi Szerbiából ismert *Sedum Hillebrandii*-t is. A *S. Sartorianum* Kisásziában s a Balkán-félsziget keleti felében terem s a mi Aldunánkról is közölte Janka (tévesen *S. neglectum* néven) a Math. Term. Közl. XII. (1874) 163. oldalán, majd Borbás (u. o. XIII. (1875/6) 33. old.) és Simonkai [u. o. XV. (1878) 549. oldalán]. Az Alduna mentén a romániai Vaskaputól kezdve terem Toplec mellett [Borb. Math. Term. Közl. XIII. (1877) 33. old.] a Herkulesfürdő melletti Proláz-hasadék szikláin, Szinice mellett (utóbbi két helyen magam is szedtem) Berzászka mellett, a Golumbácsi barlangnál, mész, konglomerát és lösztalajon egyaránt. A mint a *S. Sartorianum* s a vele azonos *Hillebrandii* termőhelyeinek áttekintéséből láthatjuk, az elterjedési terület a Balkán keleti felén végigvonulva számos más társának példájára a Duna mentét követi és Báziaástól észak felé leszáll az Alföld homokjára, egyfelől egészen a szentendrei szigetig kíséri a Dunát, másfelől pedig Beregszásznál éri el magyarországi elterjedésének északkeleti és egész elterjedésének északi határát. A homoki példányok néha sűrűbben gypesek, különben semmiben sem térnek el a sziklás lejtők növényétől. Mindössze egyes görögországi példányoknak levele a melegebb éghajlatnak és bizonyára a termőhely fekvésének megfelelően kurtább, szára is zömökebb. Más görögországi, úgyszintén a bulgáriai példányokat azonban, melyeket Degen Árpád herbáriumában láttam, már semmiképen sem lehet a mieinktől — legalább szárított állapotban — megkülönböztetni.

A *Sedum Hillebrandii*t a *S. Sartorianum*-mal már Janka

[Math. Term. Közl. XII. (1874) 163. old.] és Grecescu is összevonta [Consp. Fl. Roman. (1898) 154. old.], csakhogy ők mindakettőt tévesen a *S. neglectum* Ten.-hez vonták. Simonkai herbáriumában az egyik *S. Sartorianum*hoz írott etikettán szintén szerepel már ez az összevonás.

13. *Geum montanum* L. f. *submultiflorum* Tausch. A Bot. Közl. X. (1911) 28. oldalán a hunyadmegyei Parenghegység Slaveiu csúcsáról közölt *Geum montanum* L. β . *submultiflorum* Tausch.-adatom *G. montanum* \times *rivalera* helyesbitendő, még pedig annak a *G. montanum*-hoz közelebb eső alakjára, a *G. sudeticum* Tausch.-ra.

A *Geum montanum* f. *submultiflorum* Tausch.-t (= *montanum* var. *geminiflorum* Borb.) Máramaros megyében a Cserna Hora hegyláncon a Tomnatek nevű csúcs oldalán szedtem egyvirágú tipikus *G. montanum*ok között, 1913. év nyarán Blattny Tibor és Jablonszky Jenő társaságában.

14. A *Waldsteinia geoides* Willd. horvátországi előfordulása kétes volt. Klinggräff adatát [Linnaea XXXI. (1861) 54. old.], mely szerint a Waldsteiniát Varasd megyében Radoboj mellett Wormastini szedte, Schlosser és Vukotinovič Fl. croaticája készakarva vagy elnézésből kibagyja és Hire D. is kétségbevonja ezt az előfordulást. [A. & G. Syn. VI—1. (1905) 873. old.] Újabban azonban Moesz Gusztáv és Kümmerle J. Béla 1907. május 19-én Modrus-Fiume megyében, Ogulin mellett a Dobra-patak mentén gyűjtötték a *Waldsteinia geoides*-t. Ez a termőhely tehát e növény elterjedésének határát nyugat felé kiterjeszti. Az említett kétes előfordulási helyen kívül legközelebbi termőhelye Pécs környéke.

15. A *Sorbus*, *Crataegus*, *Pyrus* és *Prunus* génuszok *Kitaibel* féle fajai. A Kánitz Ágosttól közreadott *Kitaibel* *Addimenta ad floram hungaricam* [Linnaea XXXII. (1863) 305—642. oldalán még számos, eddig meg nem fejtett *Kitaibel*-féle növénynevet tartalmaz. Ezeknek egy része *Kitaibel* herbáriumának csonka vagy éppen hiányzó példányai miatt meg nem fejthető, maga *Kitaibel* pedig legkevésbé sem szánta ezeket a neveket egyelőre közlésre; egyeseknek közlése ezért sokszor nem is járt a kellő haszonnal. A számos megfejtetlen *Kitaibel*-féle fajból igen sok szerepel különösen a Rosaceák között; a következőkben ebből a családból a *Sorbus*, *Crataegus*, *Pyrus* és *Prunus* génuszok *Kitaibel* elnevezte fajait óhajtom tisztázni *Kitaibel* herbáriumá alapján.

Sorbus lanata Kit. Addit. 280. old. (a különlenyomat lapszáma) [Kit. herb. fasc. XIV. nr. 187.] ugyanaz a növény, amely a Schultes Oesterr. Flora ed. 2. II. (1814) 50. oldalán *Sorbus lanuginosa* Kit. néven lett leírva, a mint ezt Borbás is megállapítja. (Budapest flórája 158. old.) A *Sorbus lanata* = *lanuginosa* Kit. ezzel tisztázva is volna, ha Hedlund monografiájában (48. old.) a *S. lanuginosát* nem tartaná *aria* \times *aucu-*

paria hybridnek, mint a *S. decurrens* kétes szinonimját. Az ő véleményét azonban már Schneider C. K. (Handb. Laubh. 673. old.) sem fogadta el. Kitaibel herbáriumi példányában, melyet Hedlund valószínűleg nem látott, csak Kitaibel leírása után ítelt róla, határozottan a *S. aucuparia* melegebb vidéki pelyhes-molyhosabb levelű alakját kell felismernünk, melynek a *S. aria* × *aucuparia*hoz semmi köze. Maga Kitaibel a *S. lanuginosa* terméséről (Addit. 270. old.) ezt írja „... Poma pisi mediocris magnitudine, coccinea, basi nonnihil impressa...“, majd pedig a *S. aucuparia* leírásánál, „Fructus... fere duplo majores, quam in *S. lanuginosa*“. Bizonyára természetlen, vagy más okból véletlenül kicsiny termésű példányt látott Kitaibel herbáriumában azonban nincsen természetes példány.

Sorbus syrmienensis Kit. (Addit. 281. old.; herb. fasc. XIV. nr. 188. „ad Illok Majo lecta“.) Véleményem szerint nem egyéb, mint a *S. aucuparia* var. *lanuginosa* meddő fiatal hajtása feltűnően megrövidült, majdnem tojásdad, élesen fűrészelt levélkéekkel. Levelének csak 5 pár szárnya van. Esetleg *S. domestica*?

Pyrus angulata Kit. [apud Roch. Ban. (1828) 26. old.; Addit. 27. old.; herb. fasc. XIV. nr. 206. „In silva inter Oravicza et Dognácska ad viam“]. Nem más, mint meglehetősen tipikus *Malus silvestris* (L.) Mill.

Pyrus matrensis Kit. (Addit. 278. old.; herb. fasc. XIV. nr. 205. „In silvis Matrae montis“.) Szintén *Malus silvestris* (L.) Mill.

Pyrus syrmienensis Kit. (Addit. 277. old.; herb. fasc. XIV. nr. 204. „Ad Velika Remete“). Szintén *Malus silvestris* (L.) Mill., feltűnően kicsiny, aránylag keskeny, majdnem kopasz levelekkel.

Pyrus sylvestris Kit. (Reliquiae Kitaibelianae 50. old.) a máramarosmégyci Rahó mellől, nincsen meg Kitaibel herbáriumában.

Pyrus baranyensis Kit. (Addit. 278. old. herb. fasc. XIV. nr. 199. „... ad Vokány“, Baranya megyében). = *Malus pumila* Mill., tehát termesztett, vagy elvadult almafaj.

Pyrus csikloviensis Kit. [apud Roch. Ban. (1828) 26. old. és Addit. 279. old.; herb. fasc. XIV. nr. 207. „Inter plantas csiklovienses“]. Bizonyára kerti alma, tehát a *Malus pumila* Mill. f. *domestica* Borkh. nagy, aránylag keskeny, ékvállú molyhos levelekkel.

Pyrus ciliata vel *marginata* Kit. (Addit. 278. old.; herb. fasc. XIV. nr. 200. „Pro nivali missa a Mauksch e Scepusio, ubi in hortis ruricularum sponte crescit“). Nem más, mint a közönséges vackor, a *Pyrus pyrastrer* (L.) Borkh.

Pyrus slavnica vel *albicans* Kit. (Addit. 279. old.; herb. fasc. XIV. nr. 201. „Ad arcem vetustam non procul Nassica in Slavonia“). Félig érett terméssel bíró *Pyrus nivalis* Jacq. márkissé a *P. elaeagrifolia* Pall.-hoz közeledő, tehát kissé keskenyebb, aránylag vastagon molyhos levelekkel. Érdekes volna

tudni, vajjon terem-e ott még egyáltalában *P. nivalis* és olyan körülmények között nő-e ott, amelyek ottani őshonosságára engednének következtetni?

Pyrus cana Kit. ex Schulzer, Kanitz et Knapp Verh. zool. bot. Ges. XVI. (1866) 157. old. Nincs meg Kítaibel herbáriumában.

Crataegus ovalis Kit. (Addit. 282. old.; herb. fasc. LIV. nr. 128.) Termőhely megnevezése nélkül. Szerintem kevésbé karélyos levelű *C. monogyna* Jacq. Legfeljebb a csészecimpák vallanának némileg a *C. oxyacanthára*, amennyiben belső oldaluk kissé pelyhes, ilyen azonban néha a tipikus *C. monogynán* is előfordul. Kítaibel példánya termésemes, a félig érett termés rajta teljesen a *C. monogynáé*. Azért nem oszthatom azok nézetét (Ascherson et Gräbner Syn. VI. II. 36. old.; Schneider C. K. Handb. Laubh. I. 781. old.), a kik Kítaibel leírása után a *C. ovalist* a *C. monogyna* × *oxyacantha* hybrid egyik alakjának veszik.

Prunus bicrenata Kit. herb. fasc. LV. nr. 54. „Ab III. D. A. Festetics missa.“ Meglehetősen tipikus *Prunus fruticosa* Pall.

Prunus salicifolia Kit. herb. fasc. LIV. nr. 124. [non aliorum]. Minden megjegyzés nélkül. Szintén *P. fruticosa* Pall. nyári meddő hajtása, de feltűnően keskeny, többé-kevésbé lándzsás, körülbelül 6 cm hosszú levelekkel. A hajtás alsó levelei alig tompábbak a felsőknél. Egy virágzó példány is van mellette, melynek levele szintén meggyűltabb a tipikus *P. fruticosáénál*. Az igen fiatal, még ki nem fejlődött levelek a meddő hajtásokon igen gyengén szőrösek, így tehát a *P. fruticosa* β. *dispar* G. Beck. [Fl. Niederöst. (1892) 821. old.] leírásával egyeznek meg. Kítaibel ezen példányaival teljesen megegyezik még a XIV. fasc. 145. számú névtelen növénye is, amelynek vignettáján ez áll: „Inter et supra vineas ad monasterium Gergetek in Syrmio. Willdenow pro salicifoliam novam putat, sed vix differt a Chamaeceraso.“ Minden valószínűség szerint tehát a 2 példány ugyanazon termőhelyről, a szerémmegyei Gergetekről ered.

Prunus cuneifolia [vel *flava*] Kit. (Addit. 299 old.; herb. fasc. XIV. nr. 161. „Fructus flavus. Ad Madocsány in c. Liptov.“) Meglehetősen kopaszlevelű és hajtású *P. spinosának* látszik. Leveleinek némelyike 5 cm hosszú, ék-visszáslándzsás alakú. A herbáriumi példányon sem termés, sem virág nincsen, amelyről neve után esetleg sárga gyümölcsű *insidiára* lehetne következtetni, a levélnek hegyes fűrészfogai és keskeny alakja azonban a *P. spinosára* vallanak. A herbáriumi példány alapján tehát véglegesen nem lehet eldönteni a *P. cuneifolia* ügyét. Erről a növényről, valamint a még alább következő két Prunusról Kmet András is értekezik az Uhorské Noviny 1883. évf. 3. sz. 19—20. lapján, ehhez a cikkhez azonban ezideig nem tudtam hozzájutni.

Prunus flava Kit. (Addit. 299. old.; herb. fasc. XLII. nr. 180.) Minden megjegyzés nélkül. Levélrügyezéskor virágzó, tövis-

telen *P. spinosának* látszik, teljesen kopasz hajtásokkal és levelekkel, utóbbiak tompás fogúak, még fejletlenek. Neilreich az előzővel együtt a *P. spinosa* kérdéses szinonimjául veszi.

Prunus suaveolens Kit. (Addit. 298. old.; herb. fasc. XIV. nr. 154.) „*An insititia?* farx(?)” megjegyzéssel. Aránylag kicsiny virágú *P. insititia*nak nézem, a minék Kitaibel és Neilreich is tartja.

(A növ. szakosztály 1915. évi febr. 10-én tartott üléséről.)

Kovács F.: Változások Óbecse flórájában.

Innen-onnan 40 esztendeje vizsgálgom már Óbecse bácskai nagyközség 42.000 kat. holdat kitevő határának növénytenyészetét és nap-nap után tapasztalom, mennyire más és más lesz lassankint az óbecsei flórának arculata nemcsak az egyes növényfajok egyedeinek mennyiségét, hanem maguknak a génuszoknak és fajoknak számát illetőleg is, aminek oka legnagyobbbrészt az itteni talajviszonyok időközi megváltozásában keresendő.

Amíg ugyanis a város mellett kanyargó szeszélyes Tisza folyó egész a hetvenes évekig korlátlanul hömpölygette hullámaít az 5000 kat. holdnyi óbecsei Alsó-, Felső- és Kisértéken, mint ártereken keresztül: addig nemcsak a legközönségesebb, hanem a ritkább vízi növényeknek ezrei is benépesítették az említett rétek terjedelmes mocsaraít.

Továbbá, ameddig a várost környékező 9000 kat. hold. területű ú. n. járásföldeken, azaz közlegelőkön, a kilencvenes évekig víg furulyaszó hangzott és a gulya és a ménes kolompolt: addig ott is a bársonyos pázsitból kikandikálva a legkülönbélebb mezei virágok köszöntötték a járókelőt.

És most is eszemben van, mily pajzán kedvteléssel szökdecseitem deákkoromban fel és alá a határunkban végződő és a régmultakról regélő bogárhátú római sáncokon és gyűjtögettem azokon nem egy olyan növényt, aminek ma határunkban se híre, se hamva, mert hát a kapzsi realizmus a multnak emez emlékét sem kimélte, hanem a szomszédos síkföldekekkel egyenlővé téve ezt is könyörtelenül az eke uralma alá hajtotta.

És mit szóljak városunk egyik volt büszkeségéről a 42 kat. holdnyi tiszaparti kiméletlenül kiírtott Árpádligetéről?, a melynek úgy árnyashelyei, mint bozótjai és tisztásai mindaddig, míg 1910-ben ez a páratlanul szép erdő a teknővájó cigányok fejszecsapásai alá nem került, változatos, gazdag és meglepő flórájukkal valóságos élvezetet nyújtottak a scientia amabilis kedvelőjének.

De hol vannak az Agrimóniákat, Clematisokat, Conyzákat, Lavathérákat, Althaea pallidát, Isatisokat, Cytisusokat, Genistákat, Amygdalus nanát, Origanumokat, Selinumokat, Anthemis tinc-